

Ulkoasiainvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntöön vuonna 2010 Kampalan tarkistuskonferenssissa tehtyjen muutosten hyväksymisestä sekä laeiksi muutosten lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä rikoslain ja pakkokeinolain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntöön vuonna 2010 Kampalan tarkistuskonferenssissa tehtyjen muutosten hyväksymisestä sekä laeiksi muutosten lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä rikoslain ja pakkokeinolain muuttamisesta (HE 289/2014 vp): Asia on saapunut mietinnön antamista varten ulkoasiainvaliokuntaan, jolle lakivaliokunnan on annettava lausunto.

Lausunnot

Asiasta on annettu seuraavat lausunnot:

- perustuslakivaliokunta PeVL 3/2015 vp
- lakivaliokunta LaVL 4/2015 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut valtiopäivillä 2014 vp:

- lähetystöneuvos Satu Suikkari-Kleven, ulkoasiainministeriö
- lainsäädäntösihteeri Virpi Laukkanen, ulkoasiainministeriö
- hallitussihteeri Ilkka Ojala, puolustusministeriö
- oikeustieteen tohtori Jukka Lindstedt, Helsingin hovioikeus
- professori Tuomas Ojanen, Helsingin yliopisto
- kansainvälisen rikostuomioistuimen jäsen Erkki Kourula, Kansainvälinen rikostuomioistuin (ICC)
- pääsihteeri Kristiina Kumpula, Suomen Punainen Risti

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi Kampalassa Ugandassa vuonna 2010 järjestetyssä Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntöön tarkistuskonferenssissa hyväksytyt perussääntöön muutokset sekä lain muutosten lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2015 vp

voimaansaattamisesta. Lisäksi rikoslakia ja pakkokeinolakia ehdotetaan muutettaviksi. Perussäännön muutokset koskevat hyökkäysrikoksen määritelmää ja hyökkäysrikosta koskevan toimivallan käytön edellytyksiä sekä tiettyjen aseiden käytön kuulumista Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluviksi sotarikoksiksi myös valtionsisäisissä aseellisissa konflikteissa.

Hyökkäysrikos kuului jo alun perin Rooman perussääntöön kirjattuihin rikoksiin. Tuomioistuimien ei kuitenkaan ole voinut käyttää hyökkäysrikosta koskevaa toimivaltaa ennen kuin perussäännön sopimusvaltiot ovat hyväksyneet hyökkäysrikosta koskevan määritelmän ja sopineet toimivallan käytön edellytyksistä.

Kampalassa perussääntöön hyväksytyyn määritelmän mukaisesti hyökkäysrikoksella tarkoitetaan sellaisen hyökkäyksen suunnittelua, valmistelua, aloittamista tai toteuttamista, joka on luonteeltaan, vakavuudeltaan ja mittasuhteiltaan ilmeisellä tavalla Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan vastainen. Yksilön rikosoikeudelliseen vastuuseen johtavaan hyökkäysrikokseen voi syyllistyä vain sellaisessa asemassa oleva henkilö, joka voi tosiasiallisesti määrätä valtion poliittisista tai sotilaallisista toimista tai johtaa niitä. Valtion hyökkäysteko on määritelty toisen valtion suvereniteettiin, alueelliseen koskemattomuuteen tai poliittiseen riippumattomuuteen kohdistuvaksi tai muulla tavoin Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan kanssa ristiriidassa olevaksi valtion aseellisen voiman käytöksi. Määritelmän lisäksi hyväksyttiin määräykset Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivallan käytön edellytyksistä. Esityksessä ehdotetaan muutosten johdosta rikoslakiin lisättäväksi kokonaan uusi hyökkäysrikosta koskeva rangaistussäännös.

Lisäksi perussääntöön hyväksyttiin muutos, joka koskee myrkyn tai myrkyaseiden käyttämistä, tukehduttavien, myrkyllisten tai muiden kaasujen ja kaikkien vastaavien nesteiden, tarvikkeiden tai laitteiden käyttämistä ja ihmisen ruumiissa helposti laajentuvien tai litistyvien luotien käyttämistä. Tällaisten aseiden käyttö kuuluu jatkossa Kansainvälisen rikostuomioistuimen toimivaltaan sotarikoksena myös valtionsisäisissä aseellisissa konflikteissa. Vastaavat teot on jo aikaisemmin Rooman perussäännössä säädetty rangaistavaksi valtioiden välisten aseellisten konfliktien osalta. Nyt hyväksyttävänä olevan muutoksen tarkoituksena on laajentaa perussäännössä tarkoitettuja sotarikokset vastaamaan kansainvälisen tapaoikeuden sisältöä, jossa näiden aseiden käyttö tunnustetaan humanitaarisen oikeuden vastaiseksi teoksi niin valtioiden välisissä kuin valtion sisäisissäkin aseellisissa konflikteissa. Suomen rikoslaisissa on jo säädetty sotarikoksena rangaistavaksi edellä mainittujen aseiden käyttö kummassakin tapauksessa, joten muutosten hyväksyminen ei edellytä näiltä osin rikoslain muuttamista.

Rooman perussääntöön tehdyt muutokset tulevat voimaan kunkin muutoksen hyväksyneen tai ratifioineen sopimusvaltion osalta vuoden kuluttua sitoutumisasiakirjan tallettamisesta. Hyökkäysrikosta koskevien perussääntöön tehtyjen muutosten voimaantulosta sovittiin Kampalassa lisäksi, että Kansainvälinen rikostuomioistuin voi käyttää hyökkäysrikosta koskevaa toimivaltaansa vasta sen jälkeen, kun sopimusvaltiot ovat tehneet tätä koskevan erillisen päätöksen. Päätös voidaan tehdä aikaisintaan 1 päivänä tammikuuta 2017 edellyttäen, että vähintään 30 sopimusvaltiota on ratifioinut hyökkäysrikosta koskevat määräykset ja että nämä määräykset ovat myös tulleet voimaan näiden valtioiden osalta.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan valtioneuvoston asetuksella säädettävänä ajankohtana samaan aikaan kuin perussäännön muutokset tulevat voimaan Suomen osalta.

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2015 vp

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Yleistä

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyy Kampalassa vuonna 2010 järjestetyssä Kansainvälisen rikostuomioistuimen (International Criminal Court, ICC) Rooman perussäännön tarkistuskonferenssissa hyväksytyt perussäännön muutokset sekä lain näiden muutosten lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. Lisäksi rikoslakia ja pakkokeinolakia ehdotetaan muutettavaksi.

Perussäännön muutokset koskevat hyökkäysrikoksen määritelmää ja hyökkäysrikosta koskevan toimivallan edellytyksiä. Lisäksi perussäännön sotarikosmääritelmään on tehty muutos, joka koskee myrkyn, myrkyllisten tai muiden kaasujen ja kaikkien vastaavien nesteiden, tarvikkeiden tai laitteiden käyttämistä ja ihmisen ruumiissa helposti laajentuvien tai litistyvien luotien käyttämistä. Muutoksen tarkoitus on laajentaa näiden aseiden käytön kriminalisointi myös valtionsisäisiin aseellisiin konflikteihin kansainvälisen tapaoikeuden mukaisesti. Muutosten hyväksyminen ei edellytä näiltä osin rikoslain muuttamista.

Hyökkäysrikos kuului jo alun perin Rooman perussääntöön kirjattuihin rikoksiin. Tuomioistuin ei kuitenkaan ole voinut käyttää hyökkäysrikosta koskevaa toimivaltaa ennen kuin perussäännön sopimusvaltiot ovat hyväksyneet hyökkäysrikosta koskevan määritelmän ja sopineet toimivallan käytön edellytyksistä. Vastuu Rooman perussäännön mukaisista rikoksista syyttämisestä on kansainvälisen oikeuden nojalla aina ensisijaisesti valtioilla itsellään.

Perussäännön mukaisella hyökkäysrikoksella tarkoitetaan sellaisen hyökkäyksen suunnittelua, valmistelua, aloittamista tai toteuttamista, joka on luonteeltaan, vakavuudeltaan ja mittasuhteiltaan ilmeisellä tavalla Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan vastainen ja siihen voi syyllistyä henkilö, joka tosiasiallisesti määrää valtion poliittisista tai sotilaallisista toimista tai johtaa niitä. Hyökkäysteossa valtio käyttää aseellista voimaa toisen valtion suvereniteettia, alueellista koskemattomuutta tai poliittista riippumattomuutta vastaan tai muulla tavoin Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan vastaisesti. Hyökkäyksen määritelmä koskee vain valtion hyökkäystekoa ja osallisuutta siihen.

Suomi on kuulunut alusta lähtien ICC:n aktiivisten tukijoiden joukkoon. Suomi ratifioi nopeasti sekä perussäännön että tuomioistuimen erioikeuksia ja vapauksia koskevan sopimuksen (SopS 38/2005). Pian perussäännön ratifioinnin jälkeen Suomi saattoi sen mukaiset rangaistussäännökset osaksi kansallista rikoslakia. Suomi tuki alusta alkaen myös hyökkäysrikoksen sisällyttämistä perussääntöön ja osallistui aktiivisesti hyökkäysrikosmääräyksiä koskeneisiin neuvotteluihin.

Valiokunnan mielestä perussääntöön vuonna 2010 hyväksytyjen muutosten hyväksyminen ja kansallinen voimaansaattaminen on luonnollista jatkoa Suomen rankaisemattomuuden vastaiselle politiikalle ja johdonmukaiselle ICC-tuelle. Valiokunta pitää tärkeänä, että esityksellä varmistetaan se, että Suomi voi käyttää ensisijaista toimivaltaansa kaikkien ICC:n toimivaltaan kuuluvien rikosten suhteen. Valiokunta yhtyy lakivaliokunnan lausunnossaan (LaVL 4/2015 vp) esittämään kantaan, jonka mukaan kansallisissa kriminalisoinneissa on perusteltua pysyä mahdolli-

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2015 vp

simman tiukasti perussäännön puitteissa niin, että kansallisesti ei kriminalisoida enempää tai vähempää kuin mitä perussääntö edellyttää.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

Tasavallan presidentin rikosoikeudellinen vastuu

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan (PeVL 3/2015 vp), että ehdotettu hyökkäysrikos on erityislaatuinen niin kutsuttu johtajarikos, koska siitä rangaistaisiin henkilöä, joka voi tosiasiallisesti määrätä valtion poliittisista tai sotilaallisista toimista tai johtaa niitä.

Tasavallan presidentin rikosoikeudellista vastuuta koskevan perustuslain 113 §:n mukaan, jos oikeuskansleri, oikeusasiamies tai valtioneuvosto katsoo tasavallan presidentin syyllistyneen maanpetosrikokseen, valtiopetosrikokseen tai rikokseen ihmisyyttä vastaan, asiasta on ilmoitettava eduskunnalle. Jos eduskunta tällöin kolmella neljäsosalla annetuista äänistä päättää syytteen nostettavaksi, valtakunnansyyttäjän on ajettava syytettyä valtakunnanoikeudessa ja presidentin on pidättäydyttävä siksi ajaksi toimestaan. Muissa tapauksissa presidentin virkatoimesta ei saa nostaa syytettyä.

Perustuslakivaliokunnan Rooman perussäännön voimaansaattamisen yhteydessä omaksuman näkemyksen mukaan perustuslain 113 §:n käsitettä "rikos ihmisyyttä vastaan" tulee tulkita itsenäisesti eikä sen merkitys ole välttämättä sidottu siihen, mitä rikoslain 11 luvussa säädetään rangaistavaksi rikoksina ihmisyyttä vastaan (PeVL 45/2000 vp). Käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen perustelujen (s.34/II) mukaan perustuslain 113 §:n tulkinnassa tulisi lähteä siitä, että se kattaisi vähintään kaikki Rooman perussäännön sisältämät, kaikkein vakavimmat kansainväliset rikokset. Määritelmänsä mukaisesti hyökkäysteolta edellytetään ilmeistä YK:n peruskirjan vastaisuutta, mikä peruskirjan sisältämä aseellisen voimankäytön kieltö huomioiden tukisi myös tulkintaa, jonka mukaan hyökkäysrikos voitaisiin katsoa joko 113 §:ssä tarkoitettuna sotarikoksen muodoksi tai rikokseksi ihmisyyttä vastaan perustuslain merkityksessä. Näin ollen perustuslain 113 §:ää ei olisi hallituksen esityksen perustelujen mukaan tarpeen muuttaa. Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan (PeVL 3/2015 vp), ettei ehdotettu sääntely muodostu valtiosääntöoikeudellisesti ongelmalliseksi.

Hyökkäysrikoksen määrittely

Hyökkäysrikosta koskeva ehdotettu rikoslain 11 luvun 4 §:n rangaistussäännös koostuu 1 momentissa kuvatusta rikoksen perustunnusmerkistöstä, yrityksen rangaistavuutta koskevasta standardimuotoisesta määräyksestä (2 momentti) ja valtion hyökkäysteon määritelmistä (3 ja 4 momentti).

Ehdotetun hyökkäysrikosta koskevan rikoslain 11 luvun 4 a §:n 1 momentin mukaan teosta rangaistaisiin henkilöä, joka voi tosiasiallisesti määrätä valtion poliittisista tai sotilaallisista toimista tai johtaa niitä, jos tällainen henkilö tekee sellaisen hyökkäysteon, joka on luonteeltaan, vakavuudeltaan ja mittasuhteiltaan ilmeisellä tavalla Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan vastainen. Ehdotetun 3 momentin mukaan hyökkäysteolla tarkoitetaan tekoa, jossa valtio käyttää aseellista

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2015 vp

voimaa toisen valtion suvereniteettia, alueellista koskemattomuutta tai poliittista riippumattomuutta vastaan tai muulla tavoin Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan vastaisesti. Ehdotetussa 4 momentissa määritellään, mitkä teot ovat hyökkäystekoja sodanjulistuksesta riippumatta.

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan (PeVL 3/2015 vp), että laillisuusperiaatteen kannalta merkityksellistä on ensinnäkin se, että ehdotetun rikoslain 11 luvun 4 a §:n 1 momentin perustunusmerkistössä ja 3 momentin määritelmässä hyödynnetään tunnusmerkinä Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan vastaisuutta. Perustuslakivaliokunnan mielestä kyseinen normisto yhdessä sitä koskevien tulkintaohjeiden kanssa tulee siten huomioon otettavaksi arvioitaessa yksittäistapauksissa rangaistusvastuun toteutumista. Täsmällisyysvaatimuksen kannalta merkityksellistä on perustuslakivaliokunnan mielestä myös se, että ehdotetun säännöksen mukaan hyökkäysrikokseen voivat syyllistyä vain valtion poliittisista tai sotilaallisista toimista tosiasiallisesti määräävät henkilöt tai näitä toimia johtavat henkilöt. Perustuslakivaliokunnan mielestä ehdotettuja 1, 3 ja 4 momentteja on pidettävä rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamat vaatimukset täyttävinä. Myös lakivaliokunta pitää ehdotettua sääntelytapaa perusteltuna (LaVL 4/2015 vp).

Hyökkäysteon toteutuminen

Lakivaliokunta toteaa lausunnossaan (LaVL 4/2015 vp) hyökkäysteon rangaistavuuden edellyttävän sen toteutumista. Lakivaliokunnan mukaan valtion hyökkäysteon toteuttamista koskevan edellytyksen voidaan katsoa perussäännön tulkintaohjeissa koskevan kaikkia rangaistavana pidettävän menettelyn vaiheita eli niin rikosteon toteuttamista kuin sen suunnittelua, valmistelua ja aloittamistakin. Edellytyksen voidaan siis katsoa koskevan ehdotettuja hyökkäysrikosta, hyökkäysrikoksen yritystä ja hyökkäysrikoksen valmistelua.

Lakivaliokunta katsoo lausunnossaan, että hallituksen esityksessä valtion hyökkäysteon toteuttamista ei kuitenkaan nimenomaisesti ole asetettu rangaistusvastuun edellytykseksi hyökkäysrikoksen yrityksen tai valmistelun osalta ehdotetuissa rikoslain 11 luvun 4 a ja 4 b §:ssä. Ulkoasiainvaliokunta yhtyy lakivaliokunnan kantaan, jonka mukaan esitettyä ratkaisua ei voida tältä osin pitää riittävän selvänä. Lakivaliokunta katsoo lausunnossaan, että rikoslakiin otettavan hyökkäysrikosta koskevan rangaistussäännöksen, samoin kuin sen rangaistavan yrityksen ja valmistelun osalta on syytä käydä selkeästi ilmi se, että rikoksesta voidaan tuomita vain silloin, jos valtion hyökkäysteko todella tehdään. Valiokunta yhtyy lakivaliokunnan kantaan, jonka mukaan 2. lakiehdotuksen 11 lukuun on tarpeen lisätä tätä koskeva uusi rajoitussäännös, joka sijoitetaan 14 a §:ksi, jolloin hallituksen esitykseen sisältyvä 14 a § siirtyy 14 b §:ksi.

Hyökkäysrikokseen liittyvät osallisuusvastuut

Rooman perussäännön 25 artiklan 2 kohdan alakohtien mukaan kansainvälisen rikostuomioistuinten toimivalta ulottuu tekijän ohella myös yllyttäjään ja avunantajaan, kun rikos tai sen yritys tehdään. Perussäännön 8 a artiklan mukaan hyökkäysrikokseen voi syyllistyä vain henkilö, joka voi tosiasiallisesti määrätä valtion poliittisista tai sotilaallisista toimista tai johtaa niitä. Tämä perussäännön mukainen rajausta ulottuu yhdessä perussäännön 25 artiklan 3 kohdan kanssa tulkiten myös avunantajiin ja yllyttäjiin. Artiklaan lisätty uusi 3 a kohta vahvistaa tämän, sillä sen mukaan 25 artiklan määräyksiä sovelletaan ainoastaan sellaisiin henkilöihin, jotka voivat tosiasiallisesti määrätä valtion poliittisista tai sotilaallisista toimista tai johtaa niitä.

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2015 vp

Lakivaliokunta kiinnittää lausunnossaan (LaVL 47/2015 vp) huomiota siihen, että hallituksen esityksessä on ehdotettu tältä osin perussääntöä laajempaa kriminalisointia, jossa rikosvastuuta rajaava vaatimus henkilön erityisestä johtoasemasta ei koskisi yllyttäjää ja avunantajaa. Hallituksen esitys lähtee siitä, että hyökkäysrikokseen soveltuisi rikoslain 5 luvun 7 §:n 2 momentti, jonka mukaan yllyttäjää tai avunantajaa ei vapauta rangaistusvastuusta se, ettei häntä koske sellainen erityinen henkilöön liittyvä olosuhde, joka perustaa tekijän teon rangaistavuuden.

Ulkoasiainvaliokunta yhtyy lakivaliokunnan kantaan, jonka mukaan on perusteltua, että kansalliset rangaistussäännökset vastaavat mahdollisimman tarkasti perussäännön määräyksiä. Valiokunta pitää lakivaliokunnan tavoin tarpeellisena, että myös yllyttäjään ja avunantajaan tulee soveltaa samat 2. lakiehdotuksen 11 luvun 4 a §:n mukaiset johtaja-asemaa koskevat vaatimukset kuin itse tekijään.

Edellä todetun perusteella valiokunta yhtyy lakivaliokunnan kantaan, jonka mukaan 2. lakiehdotuksen 11 lukuun lisättäväksi esitettyyn uuteen 14 a §:ään sisällytetään uusi 2 momentti yllyttäjän ja avunantajan vastuusta.

Esimiehen vastuu, alaisen rikoksen ilmoittamatta jättäminen sekä hallituksen määräys ja esimiehen käsky

Hallituksen esityksen 2. lakiehdotuksen 11 luvun 12—14 §:n säännökset koskevat esimiehen vastuuta, alaisen rikoksen ilmoittamatta jättämistä sekä hallituksen määräystä ja esimiehen käskyä. Valiokunta katsoo lakivaliokunnan tavoin, että kansallisen lainsäädännön yhdenmukaisuuden säilyttämiseksi 2. lakiehdotukseen sisältyviä ehdotuksia 11 luvun 12 ja 13 §:n osalta voidaan pitää perusteltuina. Ehdotettujen 12 ja 13 §:n mukaisten säännösten soveltamisala olisi hyvin suppea, sillä tahallisuus- ja tietoisuusvaatimusten ohella tekijäpiiri rajoittuisi sekä esimiehen että alaisen osalta henkilöihin, jotka voisivat tosiasiallisesti määrätä valtion poliittisista tai sotilaallisista toimista ja johtaa niitä. Käytännössä kyseeseen voisi tulla tilanne puolustusvoimien komentajan ja puolustushaarakomentajan välillä.

Valiokunta yhtyy lakivaliokunnan kantaan, jonka mukaan hyökkäysrikos tulisi jättää rikoslain 11 luvun 14 §:n vastuuvapaussäännöksen soveltamisalan ulkopuolelle samalla tavoin kuin joukkotuhonta ja rikokset ihmisyyttä vastaan tekojen ollessa ilmeisen oikeudenvastaisia. Hyökkäysrikokseen liittyy lähtökohtaisesti yhtä vahva oletama sen ilmeisestä oikeudenvastaisuudesta kuin joukkotuhontaan ja rikoksiin ihmisyyttä vastaan. Tekijäpiirin rajoituksessa johtajapiiriin heidän ei voida katsoa olevan tietämättömiä hyökkäysrikosta tai sen valmistelua koskevan määräyksen tai käskyn lainvastaisuudesta. Valiokunta esittää, että 2. lakiehdotuksen 11 luvun 14 §:n muutosesitys poistetaan.

Syyteoikeus

Ehdotetun 2. lain 11 luvun 14 a §:n mukaan hyökkäysrikosten syytteen nostamisesta päättää valtakunnansyyttäjä.

Perustuslakivaliokunta kiinnittää lausunnossaan huomiota siihen, että henkilöitä, jotka voisivat tulla syytettäväksi ehdotettujen 2. lain 11 luvun 4 a ja 4 b §:n nojalla, ovat muun muassa tasaval-

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2015 vp

lan presidentti ja valtioneuvoston jäsenet. Heitä vastaan virkatoimen johdosta nostettavasta syytteen päättää perustuslain 113 — ja 114 §:n mukaan eduskunta. Perustuslakivaliokunta toteaa, että syytteen nostamisesta ei siten näissä tilanteissa voida tavallisessa laissa järjestää toisin. Perustuslakivaliokunta toteaa edelleen, että ehdotettu 2. lain 11 luvun 14 a § on sanamuodoltaan ristiriidassa perustuslain mainittujen säännösten kanssa ja sen vuoksi sitä on muutettava siten, että tämä ristiriita poistetaan. Muutos on perustuslakivaliokunnan mukaan edellytyksenä sille, että 2. lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Lakivaliokunta kiinnittää lausunnossaan edellisen lisäksi huomiota siihen, että pykälään tulisi lisätä maininta myös hyökkäysrikoksen yrityksestä, sillä syyteoikeutta koskeva säännös on luonnollisesti tarkoitettu koskemaan myös hyökkäysrikoksen yritystä ja valmistelua. Valiokunta yhtyy lakivaliokunnan kantaan ja esittää, että syyteoikeutta koskeva säännös siirretään muutettuna aiemmin ehdotetun uuden 14 a §:n rajoitussäännöksen vuoksi 14 b §:ksi.

Valiokunta yhtyy lakivaliokunnan kantaan ja esittää, että 2. lakiesityksen 11 luvun 4 a §:n 4 momentin 7 kohtaa tarkennetaan, jotta muotoilu vastaa Rooman perussäännön hyökkäysrikosta koskevan 8 a artiklan 2 kohdan (g) alakohdan määräystä. Tarkennuksen myötä kohta kattaa paitsi sellaiset tilanteet, joissa valtio lähettää palkkasotureita tai muita kohdassa tarkoitettuja ryhmiä taikka joukkoja, myös sellaiset tilanteet, joissa joku muu lähettää kohdassa tarkoitettuja ryhmiä valtion puolesta.

Johtopäätökset

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa mietinnöstä ilmenevin kannanotoin 1. ja 3. lakiehdotuksen hyväksymistä muuttamattomina ja 2. lakiehdotuksen hyväksymistä muutettuna.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Ulkoasiainvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy Kampalassa 10 ja 11 päivänä kesäkuuta 2010 Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussääntöön tehdyt muutokset.

Eduskunta hyväksyy muuttamattomina hallituksen esitykseen HE 289/2014 vp sisältyvät 1. ja 3. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 289/2014 vp sisältyvän 2. lakiehdotuksen.

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2015 vp

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntöön vuonna 2010 hyväksytyjen muutosten lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntöön Kampalassa 10 ja 11 päivänä kesäkuuta 2010 hyväksytyjen muutosten lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

2 §

Edellä 1 §:ssä tarkoitettujen muutosten muiden määräysten voimaansaattamisesta ja tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

2.

Laki

rikoslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikoslain (39/1889) 2 c luvun 11 §:n 1 momentin 1 kohta, 8 luvun 10 §:n 1 momentti, 11 luvun 12—13 § ja 15 luvun 10 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 2 c luvun 11 §:n 1 momentin 1 kohta ja 15 luvun 10 §:n 1 momentti laissa 990/2009 sekä 8 luvun 10 §:n 1 momentti ja 11 luvun 12—13 § laissa 212/2008, ja

lisätään 11 lukuun uusi 4 a, 4 b, ja 14 a ja 14 b § seuraavasti:

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2015 vp

2 c luku

Vankeudesta

11 §

Koko rangaistuksen suorittaminen vankilassa

Tuomioistuin voi rangaistukseen tuomitessaan syyttäjän vaatimuksesta päättää, että tuomittu vapautuu vankilasta vasta hänen suoritettuaan tuomitun rangaistusajan kokonaan, jos:

1) rikoksenteijä tuomitaan määräaikaiseen, vähintään kolmen vuoden pituiseen vankeusrangaistukseen murhasta, taposta, surmasta, törkeästä pahoinpitelystä, törkeästä raiskauksesta, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, törkeästä ryöstöstä, törkeästä tuhotyöstä, joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, törkeästä ihmiskaupasta, panttivangin ottamisesta, törkeästä terveyden vaarantamisesta, ydinräjähderikoksesta, kaappauksesta, terroristisessa tarkoituksessa tehdystä rikoksesta taikka sellaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta sellaiseen rikokseen;

---

8 luku

Vanhentumisesta

10 §

Tuomitun vankeusrangaistuksen raukeaminen

Elinkautinen vankeusrangaistus sekä joukkotuhonnasta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, sotarikoksesta ja törkeästä sotarikoksesta tuomittu määräaikainen vankeusrangaistus eivät raukea.

---

11 luku

Sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan

4 a §

Hyökkäysrikos

Jos se, joka voi tosiasiallisesti määrätä valtion poliittisista tai sotilaallisista toimista tai johtaa niitä, tekee sellaisen hyökkäysteon, joka on luonteeltaan, vakavuudeltaan ja mittasuhteiltaan il-

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2015 vp

meisellä tavalla Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan (SopS 1/1956) vastainen, hänet on tuomittava *hyökkäysrikoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi vuodeksi tai elinkaudeksi.

Yritys on rangaistava.

Hyökkäysteolla tarkoitetaan tekoa, jossa valtio käyttää aseellista voimaa toisen valtion suveriniteettia, alueellista koskemattomuutta tai poliittista riippumattomuutta vastaan tai muulla tavoin Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan vastaisesti.

Sodanjulistuksesta riippumatta tällaisia hyökkäystekoja ovat 14 päivänä joulukuuta 1974 annetun Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen päätöslauselman 3314 (XXIX) mukaisesti seuraavat valtion tai sen asevoimien tekemät teot:

1) tunkeutuminen tai hyökkääminen toisen valtion alueelle, tunkeutumisesta tai hyökkäämisestä seuraava sotilaallinen miehitys ja toisen valtion alueen liittäminen kokonaan tai osittain omaan alueeseen;

2) toisen valtion alueen pommittaminen ja muu aseiden käyttö toisen valtion aluetta vastaan;

3) toisen valtion satamien tai rannikon saartaminen;

4) hyökkääminen toisen valtion maa-, meri- tai ilmavoimien joukkoja tai laivastoa tai lentokalustoa vastaan;

5) toisen valtion alueella sopimuksen mukaan olevien joukkojen käyttäminen sopimuksen ehtojen vastaisesti tai niiden pitäminen toisen valtion alueella sitä koskevan sopimuksen päätyttyä;

6) sen salliminen, että valtion alueella sopimuksen mukaisesti olevat toisen valtion joukot käyttävät valtion aluetta kolmanteen valtioon kohdistuvaan hyökkäystekoon;

7) aseistautuneiden joukkojen, ryhmien, asevoimiin kuulumattomien joukkojen tai palkkasotureiden lähettäminen **valtion toimesta tai sen puolesta**, jos nämä tekevät toista valtiota vastaan vakavuudeltaan 1—6 kohdassa tarkoitettuihin tekoihin rinnastettavia tekoja, tai merkittävä osallistuminen tällaisten joukkojen lähettämiseen.

4 b §

Hyökkäysrikoksen valmistelu

Edellä 4 a §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilö, joka tehdäkseen 4 a §:ssä tarkoitettun hyökkäysrikoksen

1) sopii toisen sellaisen henkilön kanssa hyökkäysrikoksen tekemisestä tai

2) laatii yksityiskohtaisen suunnitelman hyökkäysrikoksen tekemisestä,

on tuomittava *hyökkäysrikoksenvalmistelusta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

12 §

Esimiehen vastuu

Sotilaallinen ja muu esimies tuomitaan 1, 3, 4, 4 a, 4 b, 5—7 ja 13 §:ssä tarkoitettusta teosta tai sen yrityksestä rangaistukseen kuin tekijä tai osallinen, jos tosiasiallisesti esimiehen määräysvallassa ja valvonnassa olevat joukot tai alaiset ovat syyllistyneet tekoon sen johdosta, että esimies on laiminlyönyt velvollisuutensa asianmukaisesti valvoa joukkojen tai alaiden toimintaa, ja jos:

1) esimies tiesi tai hänen olisi olosuhteiden perusteella pitänyt tietää, että joukot tai alaiset olivat tekemässä tai aikoivat tehdä kyseisiä rikoksia; eikä

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2015 vp

2) esimies ryhtynyt käytettävissään oleviin tarpeellisiin ja häneltä kohtuudella vaadittaviin toimiin rikosten täyttymisen ehkäisemiseksi.

13 §

Alaisen rikoksen ilmoittamatta jättäminen

Sotilaallinen tai muu esimies, joka jättää ryhtymättä tarpeellisiin ja häneltä kohtuudella vaadittaviin toimiin saattaakseen viranomaisten tutkittavaksi tosiasiallisesti hänen määräysvallassaan ja valvonnassaan olevan alaisen tekemäksi epäillyn 1, 3, 4, 4 a, 4 b tai 5—7 §:ssä taikka tässä pykälässä tarkoitetun rikoksen, on tuomittava *alaisen rikoksen ilmoittamatta jättämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Alaisen rikoksen ilmoittamatta jättämisestä ei kuitenkaan tuomita esimiestä, joka on osallinen alaisensa rikokseen taikka 12 §:ssä mainituin edellytyksin alaisen rikoksen tekijä tai siihen osallinen.

14 §

Hallituksen määräys ja esimiehen käsky

Hallitusvaltaa käyttävän viranomaisen tai muun julkista valtaa käyttävän tahon antamasta määräyksestä tai esimiehen käskystä ~~hyökkäysrikoksen, sotarikoksen, törkeän sotarikoksen tai lievän sotarikoksen tai niiden yrityksen taikka hyökkäysrikoksen valmistelun~~ tehnyt **taikka sel-laista yrittänyt** on rangaistusvastausta vapaa vain, jos:

- 1) hänellä on ollut oikeudellinen velvollisuus noudattaa hallituksen määräyksiä tai esimiehen käskyjä;
- 2) hän ei tiennyt määräyksen tai käskyn olevan lainvastainen; ja
- 3) määräys tai käsky ei ollut selvästi lainvastainen.

14 a §

Rajoitussäännös

Tämän luvun 4 a ja 4 b §:ää sovelletaan vain, jos 4 a §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitettu hyökkäysteko tehdään.

Kun sovelletaan 4 a ja 4 b §:ää, yllyttäjään ja avunantajaan ei sovelleta, mitä 5 luvun 7 §:n 2 momentissa säädetään.

14 b §

Syyteoikeus

Jollei perustuslain 113 § tai 114 §:stä muuta johdu, valtakunnansyyttäjä päättää syytteen nostamisesta hyökkäysrikoksesta ja **sen yrityksestä sekä** hyökkäysrikoksen valmistelusta. Valtakunnansyyttäjä määrää tällöin myös siitä, kenen on ajettava syytettä.

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2015 vp

15 luku

Rikoksista oikeudenkäyttöä vastaan

10 §

Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen

Joka tietää joukkotuhonnan, joukkotuhonnan valmistelun, rikoksen ihmisyyttä vastaan, törkeän rikoksen ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksen, hyökkäysrikoksen valmistelun, sotarikoksen, törkeän sotarikoksen, kidutuksen, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisen, biologisen aseiden kiellon rikkomisen, jalkaväkimiinakiellon rikkomisen, Suomen itsemääräämisoikeuden vaarantamisen, maanpetoksen, törkeän maanpetoksen, vakoilun, törkeän vakoilun, valtiopetoksen, törkeän valtiopetoksen, raiskauksen, törkeän raiskauksen, törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän ryöstön, ihmiskaupan, törkeän ihmiskaupan, panttivangin ottamisen, törkeän tuhoamisen, törkeän terveyden vaarantamisen, ydinräjähdysrikoksen, kaappauksen, 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun terroristisessa tarkoituksessa tehdyn rikoksen, törkeän ympäristön turmelemisen tai törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla eikä ajoissa, kun rikos vielä olisi estettävissä, antaa siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa, on tuomittava, jos rikos tai sen rangaistava yritys tapahtuu, *törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

3.

Laki

pakkokeinolain 10 luvun 3 ja 17 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 3 §:n 2 momentin 1 kohta ja 17 §:n 1 momentin 1 kohta, sellaisina kuin ne ovat, 10 luvun 3 §:n 2 momentin 1 kohta laissa 1146/2013 ja 17 §:n 1 momentin 1 kohta laissa 1468/2011, seuraavasti:

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2015 vp

10 luku

Salaiset pakkokeinot

3 §

Telekuuntelu ja sen edellytykset

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa kohdistaa telekuuntelua rikoksesta epäillyn hallussa olevan tai hänen oletettavasti muuten käyttämäänsä telesoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, jos epäiltyä on syytä epäillä:

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, hyökkäysrikoksen valmistelusta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta, jalkaväkimiinakiellon rikkomisesta;

---

17 §

Asuntokuuntelu ja sen edellytykset

Esitutkintaviranomaiselle voidaan myöntää lupa kohdistaa teknistä kuuntelua vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan, jossa rikoksesta epäilty todennäköisesti oleskelee (asuntokuuntelu). Edellytyksenä on lisäksi, että häntä on syytä epäillä:

1) joukkotuhonnasta, joukkotuhonnan valmistelusta, rikoksesta ihmisyyttä vastaan, törkeästä rikoksesta ihmisyyttä vastaan, hyökkäysrikoksesta, hyökkäysrikoksen valmistelusta, sotarikoksesta, törkeästä sotarikoksesta, kidutuksesta, kemiallisen aseiden kiellon rikkomisesta, biologisen aseiden kiellon rikkomisesta, jalkaväkimiinakiellon rikkomisesta;

Tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Helsingissä 2.12.2015

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Antti Kaikkonen kesk
varapuheenjohtaja Pertti Salolainen kok
jäsen Sirkka-Liisa Anttila kesk
jäsen Paavo Arhinmäki vas
jäsen Tiina Elovaara ps

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2015 vp

jäsen Pekka Haavisto vihr
jäsen Seppo Kääriäinen kesk
jäsen Tom Packalén ps
jäsen Veera Ruoho ps
jäsen Erkki Tuomioja sd
jäsen Jutta Urpilainen sd
jäsen Ben Zyskowitz kok
varajäsen Mikko Savola kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Olli-Pekka Jalonen